

POSTMODERN DÖNEMDE BEDENİN TÜKETİM TEMELİNDE YENİDEN İNŞASI

REBUILDING OF THE BODY ON THE BASIS OF CONSUMPTION IN POSTMODERNISM

Arş. Gör. Dr. Abdullah ÖZBOLAT

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

aozbolat@firat.edu.tr

Öz

Bu çalışmada, bedenin tüketim temelinde yeniden inşasını ele alınmakta ve bedene postmodern dönem nasıl yaklaşmakta ve bedeni nasıl inşa etmektedir? Soruları tartışılmaktadır. Postmodern dönemde gençlik ve güzellik yalnızca bir ideal olarak kalmamakta, beden, pek çok kurum ve pratik yoluyla erişilebilir, değiştirilebilir, hükmedilebilir bir hedef olarak görülmektedir. Püritanizmden sonra fiziksel ve cinsel özgürleşme biçimi altında bedenin, “yeniden keşfi” telkin edilmektedir. Postmodern dönemle birlikte bedenin yeniden inşası önceki dönemlerden bir farklılaşmayı beraberinde getirmektedir. Bedenin yeniden inşası sürecinin boyutları, bedenin bir çalışma/hareket alanı olması, bir toplumsal sorumluluk olarak “form” süreci, keşif ve özgürleşmenin cinselliğe altyapı hazırlaması sürecidir.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, püritanizm, postmodernizm, postmodern etik, form, cinsellik

Abstract

In this study, rebuilding of the body is dealt with on the basis of consumption in postmodernism focusing on the question: In what way does postmodernism approach and build the body? In postmodernism, youth and beauty remains not only an ideal but also the body is seen as a goal which can be reached, altered and controlled. After puritanism, the “rediscovery” of the body is suggested in a way of physical and sexual freedom. Rebuilding of the body in postmodernism brings about a differentiation from previous periods. Dimensions of rebuilding of body are the body as being a working/activity area, a “formation” process of social responsibility, and the process in which discovery and freedom form bases the for sexuality.

Key Words: Modernism, puritanism, postmodernism, consumption culture, postmodern ethic, form, sexuality

Giriş

Her tarihsel dönemin bedenle ilgili bir yaklaşımı bulunmaktaydı, bu yönüyle beden, hiç şüphesiz yeni bir olgu değildir. Bedene yüklenen anlam postmodern etikle birlikte değişime uğramıştır. Püriten ahlakın inşa ettiği beden de farklılaşmıştır. Püriten ahlak bedeni yadsırken, postmodern etik bedenin bütünüyle keşfedilmesini telkin etmektedir. Hatta bütünüyle kurgusunu “keşif” üzerine kurmaktadır. Postmodern etik, yeniden inşayı, keşifle gerçekleştirirken bedenin yapısı üzerinde her türlü değişikliği yapılabilir olarak görmekte, bu sayede kendisine de rahat hareket edebileceği bir alan sağlamaktadır. Ayrıca mevcut yapıda değişime ihtiyacı bir zorunluluk olarak sunmakta, form ve cinselliği de bu yapının üzerine kurmaktadır. O boyutta ki form, toplumsal sorumluluk olarak değerlendirilmektedir. Cinsellik ise beden için kendini gösterme alanı olarak belirmektedir. Tinselliğinden arındırılan beden, tamamen “görünmeyen bedenden görünen bedene” dönüşü simgelemektedir. Ruh, görünmeyen beden iken, bugün onun yerini, bedenin bizatihi kendisi almıştır. İlk bölümde, bedenle ilgili püriten mirasın postmodern etiğe dönüşümü incelenmektedir.

Püriten Ahlaktan Postmodern Etiğe Beden

Modern dönem ile postmodern dönem çeşitli yönleriyle birbirinden ayrılır. Püritanizm, insanlara katı kuralları telkin ediyordu. Toplumsal hayatta yasaklar insanların her alanda karşılıklarına çıkıyordu. Beden üzerinde de tam bir disiplin uygulanmaktadır. Cinsel ilişkiye, evlilikte bile, ancak tanrının şanını arttırmak için izin verilir. Bu iznin niteliği de tanrı tarafından istenen bir araç olarak "üretken ol ve çoğal" buyruğuyla yakından ilgilidir. Ayrıca cinsel yasaklar daha da ileri götürülür. Bütün cinsel tahriklere karşı da tavsiyeler bulunmaktadır. Soğuk suyla banyolar, ölçülü bir perhiz önerilir. "Mesleğinde var gücünle çalış" telkini her fırsatta hatırlatılır. Her şeyden önce işin önemi, yaşamın tanrı tarafından yazılmış, kendi içinde amacı olarak olmasından gelir. Herkes için geçerli olan, Aziz Pavlus'un "çalışmayan, yememelidir" cümlesidir. Özellikle kaçınılması gereken, işe karşı isteksizliktir. Bu isteksizlik, “kutsanmışlık durumunun eksikliğinin işareti” olarak yorumlanır. Püritanizmin, dini şüphelere karşı da bir tavrı mevcuttur (Weber, 1999:136). Düğün, dünyaya göndermede bulunurken, bekaret cennete göndermede bulunur. Dindar bir kişi yalnızca tanrısına bağlanmalıdır (Sot, 1992:174). Esas problem, evlilikte cinselliğin nereye konulacağı konusunda karşımıza çıkmaktadır. Nesillerin devamı evlilikteki cinsel eylem ile gerçekleşmektedir. Ancak, cinselliğe evlilikte bile bütünüyle sıcak bakılmadığı için cinsellik üzerine her zaman zevk arayışı ve şehvetin gölgesi düşmektedir. Dolayısıyla cinsellik, kirlilik, kutsalın karşıtı olarak görülmektedir. Büyük Gregorius, karısıyla cinsel ilişkide bulunan

birinin, bu ilişki yüzünden kiliseye birkaç gün süreyle girmemesi gerektiğini ileri sürmüştür (Duby, 1992:175).

Foucault, Cinselliğin Tarihi çalışmasında ifade etmeye çalıştığımız durumun yine batı tarafından dönüştürüldüğünü belirtmekte ve cinsel yasakların, bastırılmışlıkların, davranış kalıplarının şaşırtıcı biçimde farklı yönelimlere yerini bıraktığını belirtmektedir. Foucault cinselliğin “söylem”e kışkırtıldığına işaret ediyor. Cinsellik denetlenmek için önce dil düzeyine indirgenmiş, bu sayede kolaylıkla kontrol sağlanmıştır (Foucault, 1993a:23). “Modernite bu anlamda cinselliğin bir bilinçdışı formu olarak kabul edilebilir: Kutsallaştırılarak bastırılan cinsellik, modernliğin itkisiyle “söyleme kışkırtılmış”, kışkırtıldıkça aleniyet kazanmış, ama yeni bir kutsala dönüşmüştür” (Saribay, 1998:88). Cinselliğin katı bir biçimde bastırılmasının arkasında üretim sürecinde emeği etkilemesi durumu yatar. Çünkü, işgücü kontrol altında, sömürü sınırsız boyutta iken, emeğin yeniden üretilmesine engel hazlara müsamaha gösterilemezdi (Foucault, 1993a:12).

Cinsellekle günah bunca zaman bir tutulmuştur, bugün hala izlerine suçluluk duygusu olarak rastlanmaktadır. Bugüne gelindiğinde insani olan bile yadsındığı için cinsellik de çığırından çıkmış bir görüntü veriyor. Postmodern dönemde neredeyse tümüyle yaşamını cinsel etkinliğe adayan bireyler türemektedir. Postmodern dönemde artık cinselliği sınırlayan, yüzyılların ve püritanizmin işaretleri olan utanma, edep ya da suçluluk değildir. Bunlar resmi normlar ve yasaklarla yavaş yavaş yok oluyor. Cinsellik bireysel çıkar düşkünlüğüne dönüşmüştür. Cinsellik daha da ileri giderek karakteristik bir özellik olarak kendisi için tasalanır hale gelir. Postmodern etikte bir kısıtlama, cinsel özgürleşmeyi cezalandıran bireysel baskı gelirse içsel olarak ortaya çıkar. Kısıtlama artık cinsellekle biçimsel karşıtlık içinde dinsel, ahlaki ve hukuki olarak kurumsallaştırılmaz, kısıtlama bireysel bilinçaltının içinden gelir ve cinsellekle aynı kaynaklardan beslenir. Dolayısıyla bu süreçte, bizi çevreleyen cinsel doyumlar kendi içinde kesintisiz kısıtlarını da barındırır (Baudrillard, 2004:185-186). Bu yönleriyle, postmodern toplum bir post-ahlak, post-görev toplumdur. Bu toplumun sınırlı etikleri ne bir yükümlülük ne de yaptırım içermektedir. Postmodern etik, “light” bir etikdir, “acısız”, “bireyin keyfini kaçırmayan”, hiçbir önemli fedakarlık gerektirmeyen, esnek, uzmanların tavsiyelerine göre her an değişen, “a la carte” normlardan oluşmaktadır. Postmodern etikte kişi ancak kendisinden sorumludur. Çevreye son derece duyarsızdır. Postmodern etik modernliğin vicdanları suskunlaştıran ahlakını bir kenara itmekle, başkalarına acımayı bireysel tüketimin keyfiyle, göz yaşarmasını gülmeyle barıştırmakla nitelenmektedir. Postmodern etik, bedensel karşılık olarak bireyler için “kozmetik bir

operasyon," bir "fitness etkinliği," bir "interaktif tüketim" olarak işlev görmektedir (Çabuklu, 2004:37). Baudrillard'ın beden, kapitalist toplum yapısı ve mülkiyete ilişkin tespiti dikkat çekicidir.

“Kapitalist bir toplumda özel mülkiyetin genel statüsü aynı zamanda bedene, toplumsal pratik ve bu pratiğin zihindeki temsiline de uygulanır. Geleneksel düzende, örneğin köylüde bedenini yüceltme, kendisinin mükemmel olduğunu düşünme, kendine tapınma anlamında narsizmin kuşatması, gösterisel algılama değil, emek süreci ve doğayla ilişki aracılığıyla ulaşılmış araçsal/büyülü bir beden görüşü vardır” (Baudrillard, 2004:163).

Postmodern etiğin bedeni, ideal bir bedendir. Bu ideal beden, birkaç özelliği bir arada bulundurur. Hem kolektif bir normla belirlenmiştir, “rüya” gibi bir bedene karşılık gelir. Hem de bireysel bir istekle, hatta kişisel kimlikle “istediğiniz gibi” gerçekleşir. Ancak bunun için ilk hareket “kendi profilini belirlemek” ile başlamaktır, ayrıca bunun yapılması zorunludur (Giet, 2006:70). Bedene bu süreçte bedensel ibadetler düşer. Her fırsatta tüketim mabedlerini ziyaret etmek şeklindedir bu yükümlülük. “Bedenin tek yapması gereken "takip etmek", sürekli ve sürekli bir kez daha ve sonra yeniden...”(Giet, 2006:8). Postmodern etikte beden dışsallığı önceler. İç huzuru, tinsel tatmin içsel olmaktan çıkarılmıştır. Huzura dışsal bir özellik yüklenir. Huzur dışarda aranmaktadır. Tinsel tatmin kaynağını içerden alması gerekirken dışa bağımlı kılınmıştır. Adeta kaynağını dışardan sağlamada, taşıma suyla değirmenin dönmeyeceği atasözü iyi bir hatırlatma olabilir. Tüketicilerin tüketim potansiyelleri canlı tutulmalıdır bunun için de postmodern etiğin bedenine asla rahat yüzü gösterilmemelidir. Beden, sürekli heyecan ve asla sönmeyen bir coşkunluk halinde kalmalıdır. Bunu da ötesinde devamlı olarak beden cezbedici yeni isteklere maruz bırakılmalı, memnuniyetsizlik ve güvensizlik halinde bırakılmalıdır. Bu süreçte bedenin dikkatini cezbeden tuzaklar, hoşnutsuzluktan uzaklaştırırken “hepsini gördüğünü mü sanıyorsun, henüz hiçbir şey görmedin” diyerek de güvensizliği temin eder (Bauman, 1999:43).

Modern püritanizmde olduğu gibi, postmodern etik de bedenin göz ardı edilmemesini vurgular. Modern püritanizmde bedene ilgi olumsuz bir anlama çağrışımla engel gibi algılanırken, postmodern etik de beden, tam tersine belirginleştirilmesi gereken bir “vitrin” yaklaşımıyla gerçekleşir. Postmodern etik de “eğer bedensel ibadetlerinizi yapmıyorsanız, ihmal günahı işliyorsanız, cezalandırılırsınız değerlendirilmesi yapılır” (Baudrillard, 2004:165). Beden, ihmal edilemez, es geçilemez. Bedensel etkinliklerin gerekliliği de sorgulanamaz. İyi bir yaşam sürmek için bedenimiz mi bizim için, yoksa biz mi beden için varız sorusunun yanıtı karmaşıkmaktadır. Yaşamın gayesinde dönüşüm gözlenmektedir. Weber, bu durumu önceden görerek getirdiği eleştirisi de “ahlaki olarak gerçekten itiraz edilecek şey, mülkiyetin

sağladığı rahatlık, zenginliğin, tembelliğe ve bedensel zevklere yol açan zevki, hepsinden önemlisi de, “kutsal” yaşamı elde etme uğraşısından ayrılması“ (Weber, 1999:134) olarak değerlendirmişti. Postmodern etik de yeni bir “kutsallık” üretilmektedir. Benzer yanı her iki dönemdeki kutsallık vurgusudur. Modern püritanizmin kutsallığının kaynağı tanrısallık iken postmodern etiğin kutsallığı sekülerizm süreci ile bedeni kutsallaştırır, tapınma nesnesi yapar. Postmodern dönemde bedene yüklenen anlam da değişir. Beden, “maddi değildir, beden de ruh gibi bir fikirdir, daha doğrusu fikir terimi çok fazla bir anlama sahip olmadığından, töz niteliği verilir kısmi bir nesne, ayrıcalıklı bir kopyadır ve bu haliyle kuşatılır” (Baudrillard, 2004:174). Postmodern etik, bedeni bir taraftan tüm yenilikleri takip etmeye teşvik ederken diğer taraftan da “metin olmaya”, yılmamaya çağırır.

Bir Çalışma/Hareket Alanı Olarak Beden

Bu bölüm, bedenin biçimlendirilmesi, şekillendirilmesi anlamında temel olarak bedene yeni bir düzen verilmesi konusuna odaklanıyor. Bu yaklaşımda beden bir uygulama alanı, bir laboratuvar olarak değerlendirilmektedir. Postmodern dönem, bedeni yeniden düzene koyarken, püritanizmin bedeni disipline etme sürecinden de ayrılır. Beden ve yüzeyi modernliğin bir tekinsizlik kaynağı ve bu tıbbi, bilimsel söylem ve pratiklerce disiplin altına alınması gerekmekte iken postmodern dönem bedeni hareket ve çalışma görerek bedeni ehlileştirme yolunu tercih ediyor (Çabuklu, 2004:101). Bedenin bir çalışma alanı haline gelmesi 18. yüzyıla dayandırılıyor. 18. yüzyıldan bu yana süreç iki yönlü ilerlemiştir. Sürecin bir yönü bedeni “hasta” ilan ederken, diğer yön “tedavi” yönüne odaklanmıştır. Dolayısıyla insanların bedeni bir taraftan bir muayene, bir müdahale alanı görülmüş, tek tek hastalıklar ve bozukluklar belirlenmiş, normal ve patolojik olan ayrıştırılmış, doğum ölüm oranları ve cinsel tercihleriyle nüfusun anatomisi çıkartılmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan da, tedavi edilmesi gereken bir bünye/bir vücut olarak ele alınmış ve bu vücut sağlıklı bir vücut haline getirilmeye çalışılmıştır (Gürbilek, 1998:72).

Bu yaklaşıma göre beden, “bitmeyen bir projedir; bir takım yollarla biçimlendirilme yoluna gidilir (Harvey, 2007:126; Yumul, 2000:37-50). İnsanlar bedenlerini kendileri oluştururlar ama onu kendi seçtikleri koşullar altında kullanmazlar ve oluşturdukları bedenler ideolojilerle kaplıdır. Ama bu ideolojiler durağan değildir, bedensel teknik ve uygulamalarla çoğaltılabildikleri gibi, değiştirilebilirler” yorumu yapıyor (Frank’tan aktaran Bocoock, 1997:102). Bedenin hareket alanı olmasında bize kozmetik sektörü eşlik eder. Kozmetik sektörü,

kozmetik ürünleri ve kozmetik¹ cerrahi olarak iki koldan çalışır. Moda ve zarafet dergileri, kozmetik cerrahinin fiziksel bedenlerimizin şeklini ve yapısını değiştirme fırsatını bize çeşitli seçeneklerle sunduğunu tekrarlarlar. Burunlar yeniden biçimlendirilebilir, kırışıklıklar yok edilebilir, yüzler gerdirilebilir, yağ aldırılabilir, göğüsler küçültülebilir ya da büyütülebilir. Bedenin kendisi, bir tüketim metası olarak görülebilir. Bu türlü operasyonlar erkekler hem de kadınlar için erişilebilen ve özendirilebilen bir süreçtir. Rekabetçi bir dünyada sıradan olmak yetmez ve hepimiz kendimizi sunmaya, genç, bedensel kusursuzluk idealinin daha yakınına yaklaşmaya teşvik ediliriz (Watson, 2006:48-49).

İş bulabilmek için ya da işinde daha iyi bir kariyer elde edebilmek için beden rekabet unsuru olarak kullanılır, estetik operasyonlar yaptırılır. Özellikle iş ilanlarındaki “presentable” olmak bu durumu karşılar. Her ürün piyasada kendisine bir yer edinmeye çalışırken bedenler de piyasa da sunulur. Nasılsa yeni paradigmanın yolu, her şeyi bir şekilde piyasaya çıkarmaktan geçiyor. Gençlik ve güzellik, her şeyse postmodern dönemde bunlara ulaşmak için her yol mübahtır. Bedene yönelik postmodernliğin en önemli düzenlemesi “düzleştirme” olarak karşımıza çıkıyor. Postmodernlik sadece bedenin yüzeyini değil, doğanın ve şeylerin, binaların yüzeyini de "düzleştirip", “seyirlik nesne” haline getirdi. Günümüz toplumunun bir “sahnelik toplum” olduğu savunulmaktadır (Zijderveld, 2007). Dolayısıyla bu süreç, her şeye dışa "göstermek" zorunda olunan bir yüz, cephe kazandırmıştır (Çabuklu, 2004:100).

Beden üzerindeki “çalışma” çok çeşitli enstrümanlarla yürütülür. Deri, dövmele, piercing, bronzlaşma ile kuşatılır. Makyaj ve kozmetik sektörü, sürekli olarak bireyselleştirme ve ticarileştirmeye hizmet eder. Ten, bedenin vitrinidir. Beden, düzgün hatlara sahip olmalı, kaygan, saydam, pürüzsüz, kusursuz ve hatasız bir görünüm sergilemelidir. Ten terlememeli, kokmamalı, pürüzsüz ve "klimatize edilmiş" taze bir ten olmalıdır. Ayrıca bacaklara yapışan şeffaf çoraplar, vücuda yapışan etek ve giysiler bu ağdalı ve bakımlı tene adeta ikinci bir deri kazandırır. Beden, şık bir ambalaj kağıdıdır, her dem taze kalması beklenen. Deri üzerine yazılan, yapıştırılan dövmele bir değişim ve gösterge değeri kazandırır (Çabuklu, 2004:102-103). Tek fizik güzellik, bedenlerin kozmetik cerrahisi ile ortaya çıkan güzellik olarak ifade edilmektedir. Bugün sıra genetik marifetiyle insan soyunun estetik cerrahisindedir (Baudrillard, 2006:44). Kozmetik sektörü, bireylere makyajla istedikleri kişi olabileceklerini vaat eder. Çünkü, söz konusu olan “hesaplanmış bir makyaj”dır. Hangi sonuca ulaşılacağı bilinmektedir. Çoğu kez bireyi de büyüleyen budur. Arzusunu arayan nesne olarak beden, epilasyon, rimel,

¹ Kozmetik, Yunanca “kosmetikos” kökünden gelir. "Düzen" ya da "düzenleme" anlamına gelen bu sözcük, "süsleme" (vücudun sağlık ve güzelliğini geliştirip korumak) karşılığında kullanılmıştır. Kozmetik ürünleri bedeni istenilen şekle sokarken, kozmetik cerrahi de benzer bir işlevi yerine getirir (TDK Sözlüğü)

dövme ile kültürelleştirilmiştir (Çabuklu, 2004:133).

Postmodern dönemde gençlik, biyolojik yaşa atfen kullanılmaz, dolayısıyla gençlik, yaşlılık karşılığı olmaktan çıkmıştır. Gençlik ve güzelliğin bir arada olmasıyla kişi asgari gereksinimlerini sağlamış olur. Çünkü, bedenın sağlığı çoğu kez bedenın görünümüyle ilişkilendirilmektedir. Gençlik ve güzellik, zayıflık, kaslılık ve fiziksel zindelik ile eş değer tutulur. Bu durumun doğal sonucu, yaşlanan beden, kişi için kaygı kaynağı haline gelir. Egzersiz yapmayan ve aşırı kiloya sahip bir beden toplumda utanç ve alay konusudur. Özellikle bir kadına yapılacak en büyük hakaret, "kilo almışsın" sözü, bunun karşılığında da iltifat "manken gibisin" ifadesidir. Bizi egzersiz yapmaya, "doğru" besinleri almaya iten etkenlerin, sağlığımızı korumaya yönelik olduğu kadar dış görünüş arzusuyla da ilişkili olduğu belirtilmektedir (Watson, 2006:49).

Sağlık; form, "bedenin "yeniden keşfi" ve bireysel olarak kutsallaştırılması ile ilişkilendirilmekte ve tıbbiliğin de bu süreçte tüm çapını kazandığı ileri sürülmektedir (Baudrillard, 2004:178). Ayrıca postmodern dönemde "cinselliğin tıbbileştirilmesi" olarak belirtilen durum da bir disiplinin konusu haline gelmiştir (Gürbilek, 1998:22). Foucault'ya göre, cinselliğin tıbbileştirilmesi (Foucault, 1993a:50-51) bu yeni bir iktidar biçimidir. Bu iktidar, bedenlere dokunmayı sorumluluğunda görür, bedeni gözleriyle okşar, belli bölgelerine yoğunlaşır, beden yüzeyini elektrikleştirir, dolayısıyla cinsel bedeni belinden kavrar. Postmodern dönemde tüketimin sağlık üzerinden gerçekleştirilmesi için bir tıbbi medeniyet kurulduğu, bu tıbbi medeniyetin de acıyı öldürmek, hastalığı ortadan kaldırmak ve ölümlle mücadele etmek üzere düzenlendiği savunulmaktadır (Illich, 2006:156).

Tıbbi medeniyet, "Check-up"ı tıbbi yeniden çevrim olarak değerlendirir. Bedensel, kassal, psikolojik yeniden çevrim, ayrıca erkekler için "president"; kadınlar için rejimler, güzellik bakımları; herkes için ise tatil seçenekleri farklı boyutlarını oluşturur. Bedenin "yeniden keşfi" bile bedensel bir yeniden çevrim olarak yorumlanır. "Yeniden çevrim" terimi birden çok şeyi akla getirebilir. En başta karşı konulmaz bir şekilde modanın "çevrim"ini çağırır. Modada herkes her şeyden "haberdar olma"yı, son modayı, gündemi, elbiseleri, nesnelere yıldan yıla, aydan aya, mevsimden mevsime takip etmeyi yeniden çevrimlemeyi görev bilmelidir. Kişi bunu yapmazsa, tüketim toplumunun gerçek bir vatandaşı olamaz. Moda keyifli, hareketli ve çevrimseldir. Modanın çevrimsel yönü, işlevselliğin sonu mu sorusunu akla getirmektedir. Moda, derin bir baskı karakterine de sahiptir. Modanın yaptırımı toplumsal alanda dışlanmayı göze almaktır. Önemli olan herhangi bir eseri binlerce kişinin izlemesi değil; bu eserin, geçici bir göstergeden ibaret olmaya mahkum olması sonucudur. Bu

boyut çevrim ve yeniden çevrim boyutunu ifade eder (Baudrillard, 2004:123,125). Tüketim ve moda birbirinin tamamlayıcısı olarak görünür. Moda, önce vitrinlerde, sonra tüketicinin üzerinde tüketimin somutlaşmış halidir.

“Tüketim ve moda çevrimine girmek, özerkliğe, karaktere, benin öz değerine dayanan bireysel bir ilkeden, bireyin değerinin rasyonel, azaltılmış, değişken hale geldiği bir koda endeklenmeyle sürekli bir yeniden çevrim ilkesine geçmektir; Bu, hiçbir bireyin kendinde sahip olmadığı, ama her bireyi, diğerleriyle gösterilen ilişkisinde kateden "kişiselleştirme" kodudur” (Baudrillard, 2004:220).

Tüketim ve moda çevrimi, kişinin doğuştan getirdiği özelliklerini yadsır. Ancak moda çevrimiyle tüm eksiklikler de avantaja dönüştürülebilir. Yeni dönemde “güzellik kadın için mutlak, dinsel bir buyruk” karakteri taşır. Dolayısıyla güzel olmak ne doğa vergisi ne de ahlaki niteliklerin bir parçasıdır. Güzellik özellikle “yüz” ile ilişkilendirilir. Püritanizmden farklı olarak bugün ruhların yerine bireylerden yüzlerine özen göstermeleri beklenmektedir. “Güzellik, iş dünyasındaki başarı gibi, beden düzeyinde seçilmiş olma göstergesidir” (Baudrillard, 2004:168). Güzel olmak, adeta kendi içinde bir “kariyer”i içerirler. Kariyerin basamakları vardır. Kariyer zamana yayılmalı, basamaklar emin adımlarla çıkılmalıdır. Yeni dönemin paradigmasındaki çalışma düzeni gibi kısa süreli, part time sürece dahil olmak yetmez. Sürecin sıkı bir takipçisi olunmalı, güzel olmaya dair her tür yenilik tecrübe edilmeli, kısacası, bu süreç bütün bir yaşamı kuşatmalıdır. Güzel, alımlı olmanın bir bedeli vardır, bu ne pahasına olursa olsun ödenmelidir.

Bir Toplumsal Sorumluluk Olarak Form

Bu bölüm, yeniden inşa sürecinde bedenin “form” a girme boyutunu incelemeyi amaçlıyor. Postmodern dönemde beden yeniden inşa edilirken, önemli adımlardan birisi “form” süreci olarak karşımıza çıkıyor. Postmodern dönemde beden yeniden inşa edilirken form, o kadar önemszenmektedir ki, adeta toplumsal bir sorumluluk olarak görülmektedir (Ahıska;Yenal, 2006:9). Bu süreçte çekilen tüm sıkıntılar form’a girmek içindir. “Formda olmak kişinin kendisini bulmasına ve benliğini ifade etmesine yarıyorsa, demektir ki her durumda yine de varlığımızın en iyi ifadesi beden aracılığıyla olmaktadır. Beden artık bir engel olmaktan çıkmıştır (Giet, 2006:95-96). Postmodern dönemde en popüler ve rahatsız edici düzensizliğin, tüketim düzensizliği olduğu ileri sürülüyor. “Bedeni uygun tutmak demek, bunu, almaya ve uyarılmaya hazır tutmak” anlamını taşır. Aynı zamanda formda bir beden, duyarlılığı yüksek ve tavında bir haz aracı özelliği taşır. Bu haz, cinsel, midesel, fiziksel egzersiz, ya da “uygunluğun teşhiri”nden alınan hazların hepsini kapsar. Önemli nokta, performans sırasında bedenin aldığı duyuların bedenin performansından önde

olmasıdır. Ancak bedenın aldığı duyular, "hoşnutluk", "heyecan", "büyüleyici", "çıldırıcı", "mest edici" özelliklere sahip olmalıdır" (Bauman, 2001:157).

Tüketim sürecinde bedenın algıları ile gerçeklik bulanıklaşır. "Formda olmak, sağlıklı bedeni güzel, güzel bedeni de sağlıklı hale getiren sihirli bir birleşme yeri olmaktadır" (Giet, 2006:94). Kendisini formda hisseden kişi, bakımlı, sağlıklı ve güzel olmayı bütünleştirmiştir. Modernlik postmodernlik ilişkilerinde birbirine zıt eğilimler yanında süreklilik arz eden yaklaşımlara da değinilmektedir. Buna göre, postmodernlik, modernliğin bedeni yok etme yönündeki hareketini hızlandırmıştır. Küreselleşme sürecindeki tanımlamalardan biri de "hız"dır. Günümüzde ulaşım araçlarının ulaştığı hız, bedeni bir yerden başka bir yere "nakil" nesnesine dönüştürdü. Bedenden alışveriş merkezlerinde kalabalığın rahat hareket etmesi için yüzeyini/kapladığı alanı küçültmesi istendi. Toplu taşıma araçlarında, alışveriş kuyruklarında, geçişler için kapılarda ters bakışlara maruz kalmamak için bedenın hacmi küçülmeliydi. Bu durum, başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da "küçük güzeldir" yaklaşımının izlerini yansıtır. Postmodern toplum ideal bedenini genç, esnek, bronzlaşmış, sıkı tenli, hijyenik, formda bir beden olarak tanımlıyor. Deri ise düz ve parlak olmalı, kişisel biyografiyi yansıtan izler, kırışıklıklar, lekeler taşımamalıdır (Çabuklu, 2004:102). Form sürecinde Georges Vigarello'nun yaklaşımı dikkate değerdir. Ona göre, "dekor güzellik"- anlayışının yerini form süreciyle "hareketli güzellik" anlayışı almaktadır (Giet, 2006:94). Form, bedenın dekor güzelliğini sabit konumundan hareketli bir konuma çıkarmaktadır. Formda olmak/kalmak için hatlarını koruma saplantısı(!) aynı kategorik buyruk açısından anlaşılabilir. Vitriini süsler gibi sabit durmak görece kolaydı, ancak hareketli olmak, formdan bir şey kaybettirmemelidir. Ayrıca diğer bir yön, çeşitli kültürlerde güzellik ve incelik arasında doğal bir bağlantı kurulmamaktadır. Bazı kültürlerde ve dönemlerde yağ ve şişmanlık itibar görmüştür. Bir zamanların Anadolu kültürü için geçerli olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Tüketim toplumunda anlayışın değiştiği vurgulanmalıdır. Dinsel buyruğa dönüşen zorunlu güzellik, incelikten ayrılamaz bir konumda değerlendirilir. Baudrillard, bir adım öteye gider, güzellik aynı anda hem etin yadsınmasını hem de modanın yüceltilmesini ifade eden modellerin ve mankenlerin profilinde sıksa ve etsiz bir niteliğe sahip olacaktır" (Baudrillard, 2004:180).

Kadın veya erkek olsun beklenebilecek nitelik, "form tutmak" tır. "Form tutmak" daima hareket halinde ya da harekete hazır olmak, daha büyük miktarda uyarıcıyı soğurma, esneklik ve her türlü içe kapanmaya direniş, anlamına gelir. Aksi durumda "formda olmamak" bir "yaşama coşkusu yoksunluğu", "güçlü biçimde hissetme yeteneksizliği", enerjiden, dayanma gücünden, ilgiden

yoksunluk, arzudan, arzuyu arzulamaktan yoksunluk anlamlarına gelir (Bauman, 2005:274). “Uygunluk/fitness ideali, kişileri kuşatma zihniyetiyle etkinliğini sürdürür. Uygunluk ideali, zaman zaman bedenın kısa fakat şiddetli panik patlamaları sonucunu doğurur. Her zaman için yenen her lokmada bir zehir kokusu alınır ve bedenın her faaliyetinde patojenik yan etkiler görülür. Hiçbirini yememek ve bedenın bütün faaliyetlerini durdurmak mümkün bir öneri değildir” (Bauman, 2001:163). Formda bir erkeğin gerçek bir erkek yaşamı müthiş bir şeydir. Bunun için her sabah After Shave’in tazeliğini yaşamalıdır. Alttan alta telkin şu şekildedir: ”Bakımlı bir adam olun. Her sabah, kendini beğenen ve kadınların beğendiği, müthiş bir tip olun ve bir hiç olduğunuzu bilin”. Lefebvre, reklamı, modernliğin şiiiri olarak tanımlar ve reklam bütün başarılı gösterilerin gerekçesi ve bahanesini oluşturur (Lefebvre, 1998:108). Ancak form sürecindeki en güçlü ve en sıkı çelişki, -tüm postmodern durumlarda olduğu gibi- daha farklı bir yerde ortaya çıkar. Formda olan ya da formda olmaya çalışan beden, aynı anda hem kendimize karşı bir engel hem de ego'muzun ifadesi olur, her taraftan tehdit altında bulunur. Dışa yansıyan iyimserliğin arkasında kocaman bir sıkıntı, "endişeli bir dinleme", hatta "bedensel paranoyanın ifadesi" yatar (Giet, 2006:101). Bedenin ve tenin anın değişen koşullarına kolayca uyarlanabilmek için fitness durumu içinde tutulması kişiye tedirginlik de vericidir. Yeni bir “karakter aşınması” (Sennett,2008) durumu ortaya çıkabilir. Postmodern beden en başta ve öncelikle bir duyum alıcısı olarak ifade edilir. Beden, deneyimleri emer ve hazmeder. Beden uyarılma kapasitesiyle kendisini bir haz aracı kılar. Almaya açık olma durumu, kapasiteye uygunluk (fitness) adını alır (Bauman, 2001:156). Postmodernliğin bedenle ilgili birinci isteği, kadınların "ideal" bir vücut biçimi (incelik) edinmek için çaba içine girmeleri, kendilerini disipline etmeye teşvik etmeleridir. Postmodernliğin bedenle ilgili ikinci saplantısı ise gençliktir (Çabuklu, 2004:122).

Foucault, Sokrat'ın Devlet'ine atfen kişi rejimi, eğer ölçülü olmak için yapmıyorsa, sağlığıyla ilgilenmiyor, güçlü, sağlıklı ve güzel olmaya da önem vermiyor denilmektedir. Fiziksel rejim, bedensel dengenin gerekliliğidir. Kişi, bedenindeki armoniyi, ruhundaki uyumu sağlayabilmek için perhiz yapacaktır (Foucault, 1993b:115). Haz konusunda da kendini dizginlemeye “haz perhizi” adını vermektedir (Foucault,1993b:120) Postmodern dönem, rejim yapmanın anlamını da değiştirmiştir. Rejim, hastalığa karşı girişilen bir mücadele değil, “yağ fobisi”nin bir sonucu olarak kişinin kendi üzerinde uygulamaya koyduğu bir estetik çalışma hüviyetine kavuşmuştur. Bedenin ideal formu için hep yapılacak bir şey bulunmaktadır. İstenen "çizgiye" ulaşmak için, sürekli olarak yeni bir çabanın içinde olunmalıdır. İdeal çizgi, masallardaki gibi, yaklaşıldıkça uzaklaşan bir yapıya sahiptir. Ayrıca

“hat”ları ideal zayıflığına kavuşturmak için olması gereken bir beden biçimi mi belirleniyor ya da bütün kadınların sahip olması gereken ölçüyü belirlemek mi amaçlanıyor?” bu noktada -postmodernliğe özgü- bir belirsizliğe de atıfta bulunuluyor (Giet, 2006:76). Sağlıkla ilgili normlar da forma göre yeniden şekilleniyor. Sağlıkla ilgili normlar, nadiren tıbbi reçeteler şeklinde ifade edilmekte ve daha çok, “formda olma halinin temel temsili” olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak formda olmakla denge ve dinamizm bir arada bulunur, zaten yaşamın gayesi de form idealine ulaşabilmektir (Giet, 2006:157).

Oruçtan rejime bir yönelim gözleniyor. “Eski toplumların ritüel oruç pratiklerinin yerini rejim pratikleri de almaktadır. Rejimin, aynen oruçta olduğu toplumsal bir işlevi de vardır. Rejimin uygulanmasında da oruçtaki gibi istenen hatlara girebilme için nefis köreltilir. Tüketim toplumu ilke olarak hiçbir kısıtlayıcı normu kabul etmez, hatta tüm kısıtlayıcı normları dışlarken kendi paradokslarını üretmektedir. Çok gelişmiş ülkeler için yetişkin nüfusun üçte birinin, kadınların yarısının, hatta çocuk denebilecek yaştakilerin de azımsanmayacak bir kesiminin bir rejim izlediği belirtiliyor. Sınırsızlık içinde kendine engel olma, gerçek “kendini bastırma”ya bu denli can veren forma girmenin dayanılmazlığıdır (Baudrillard, 2004:181-182).

Rejimler, dinsellikten arındırılmış, ancak yeni kutsallık nosyonu yüklenmiş “modern oruç” olarak değerlendirilebilir. Başka bir deyişle “kutsallığın yeniden icadı” olarak ifade edilebilir. Postmodern dönemde “öz-zorlama yoluyla kovalanan fakat asla ulaşamayacak olan yüce hedef olarak bedensel uygunluk, daima, boşu boşuna bir çıkış noktası arayan fakat her daim yeni ve denenmemiş çıkış noktası için sürekli artan bir talep yaratan endişe ile dolu olmaya mahkumdur” (Bauman, 2001:160). Bu süreçte her fitness (uygunluk) egzersizi ne kadar muhteşem ve sonuç alıcı olursa olsun kendini gösteren uygunsuzluğu acı tadıyla zehirler ve uygunsuzluk da beklenen hazzın yitirilmesinin yolunu açar. "Tamamen uygun" beden arayışı, kendisinden asla kurtulunamayacak olan endişe ile felce uğrar. Bedenin canlı duyum ve coşku kapasitesi ideale asla ulaşamamaya mahkumdur. Dolayısıyla da bedene ne denli özen gösterilirse gösterilsin ve beden ne kadar eğitilirse eğitilsin sakatlık/kusurluluk kuşkusu atılamayacağı vurgulanır (Bauman, 2001:158). Çünkü form tutmanın nesnel olarak bir ölçütü yoktur, form tutmaya çalışan biri ne kadar mesafe aldığından ve gene ne kadar ileri gitmesi gerektiğinden asla emin olamaz. Form tutma denilen oyunda, -bu bir oyuna benzetiliyor- oyuncu, eş zamanlı olarak keman ve kemancıdır. O bedensel olarak haz verebilir, formdaki kişinin aradığı heyecan ya da heyecan verici duyguları sağlayabilir; ama heyecan toplayıcısı olan bu bedendir ve aynı zamanda o bedenin sahibi, gardiyan, eğiticisi ve yöneticisi rollerine sahiptir (Bauman,

2005:275). "Form tutma-asla rahatlatıcı bir kusursuzluk ve bir norm kesinlik kazanamaz. "Form tutmak" gelecekte asla ulaşılamayacak bir ufuk, nihai olmak şöyle dursun tamamen tatminkar bile görülemeyen durdurulamaz çabalara yönelik bir kışkırtmadır. Form tutmaya çalışmak onun sağladığı küçük zaferler, iyileştirilemez bir endişeyi içinde taşır. Bitip tükenmez bir kendine sitem ve öfkelenme kaynağı" olarak kendini gösterir (Bauman, 2005:274).

Postmodern dönemin parçalı yapısı kişileri içinden çıkılmaz bir duruma sokar. Tüketiciler, doktorlar ve harcama arasında tercihe zorlanır. Hastalandığında doktorlara vermektense, parayı sağlıklı kalmak için daha iyi harca" sloganı sıkça işitilmektedir. Bu bir yönüyle de paranın kendilerine gelmesini isteyen "yeni dolandırıcıların seyyar satıcılığı" olarak da yorumlanmaktadır (Illich, 2006:84). Nesnelere tüketim çağrılarında sonra "yediklerini burada erit" tavsiyesi belirir. Postmodern kapitalizmin gençliği, fitness'ı, dinamizmi öne çıkaran sporu kişiselleştirdiği, ticarileştirdiği, keyif kültürünün bir parçası haline getirdiği ileri sürülmektedir. Ayrıca ifade ettiğimiz süreçle ilişkili olarak kadının narinliği, kırılabilirliği yerine, postmodern toplumda fiziksel olarak aktif sportif, fitness'i yansıtan kadın imajı önemsenmektedir (Çabuklu, 2004:138-140). Postmodernlik, yaş konusunda da modernliğin yaklaşımını esnetti hatta tersine çevirdi. Postmodernlik, sınırları kaldırdı, "yaşlılık" temel öğretisi haline geldi. Modernlikte yaş dönemleri kesin sınırlarla birbirinden ayrılmıştı. Postmodernlik, birbirine karıştırdı, yetişkinlikle yaşlılığı, çocuklukla gençliği.. Özellikle gençlik ve yetişkinlik arasındaki sınırları muğlaklaştırdı. Uniyaş (uni-age) kavramı, "yaşlılığa" karşılık kullanılır oldu. Modernliğin iki kutuplu giyim anlayışı yerini uniseks giyime bıraktı Yaşlılardan beklenenler iyi görünmek, kendini iyi hissetmek, yeniden yaratmak, fitness, tüketime yönelik serbest zaman etkinlikleri olarak düzenlendi. Modern dönem yaşlılardan yaşlarına uygun davranmalarını, giyinmelerini beklerken, postmodern dönem ise yaş dönemlerine ilişkin kronolojik referansları alt üst ederek yaşa uygun davranma zorunluluğunu sona erdirdi. Artık yaşlılar tarafından gençlerin giydiğini giymek, diyet yapmak, aktif bir cinsel hayata ve fantezilere sahip olmak gündelik hayatın doğal bir parçası anlamına geliyor. Estetik cerrahi, kırışıklık giderici kremler, losyonlar, saç dikimi, seyahat, spor, seks; yaşlıların emrine amadedir (Çabuklu, 2004:74).

Sonuç olarak, postmodern dönem, bedeni çalışma ve hareket alanı seçerken postmodernliğe özgü tutumlardan hep yararlanma yoluna gidiyor. Sınırsızlığı alabildiğine teşvik ederken sınırsızlık içinde yeni sınırlar belirleniyor. "Düşük enerji", "düşük kalori", "düşük seks", "düşük hız" dönemin sloganlarıdır. Baudrillard, bu sloganların arkasında yalancı bir tehdidin önsezisi olduğunu ileri sürüyor. Bu "yanlış" önsezi, bu "bolluk" çağı

sonsuz kadar sürüp gidemez, yokluk ve kıtlık geri gelebilir. Başka türlü bu diyetin, bu toplu diyet bilgilerinin, çevre kontrolünün, bedenlerin ve hazların körletilmesinin başka nedeni olamaz (Baudrillard, 2006:53). Rejimlerle, kıtlığın provasını yapmak, ilginç bir deneyim ortaya çıkarıyor. Bugün daha az yemek, gelecekteki muhtemel kıtlığın yatırımı olarak ifade edilebilir, bu kulağa hoş geliyor.

Bedenin Kendini İfade Biçimi Olarak Cinsellik

Postmodern dönemde bedenin yeniden inşası, keşif ve özgürleşme adımlarıyla gerçekleşmektedir. Keşif ve özgürleşme süreci temel olarak cinsellik olgusuna dayanmaktadır. Bu bölüm, bedenin yeniden inşa sürecinde cinselliğe odaklanmaktadır. Postmodern dönemde beden, cinsellikle kendini ifade yolunu seçmektedir. Bedene yönelik güzellik, form, yaşsızlık, kişisel bakım süreci bedeni püritanizmin etkisinden kurtarmakla uygulamaya konulabilir. Bedenin özgürleştirilmesi sürecinde her şey bir şekilde cinselliğe atıfta bulunur. Dilde de bu durum gözleniyor. Bilimsel çalışmaların yapılacağı alanlar için “bakir bir alan” deyimini belirttiğimiz sürecin yansımasıdır. Bedene güzellikle cinselliğin yön verdiği belirtilmektedir. Beden narsistik bir kuşatma altındadır. Güzellik buyruğu bedenin değerli kılınmasını öğütler Bu durumda cinsel bakımdan bedene erotizmin içkin olmasıyla gerçekleşir. Beden, erotiği içerimler (Baudrillard, 2004:169). Keşif ve özgürleşme adımlarında beğeni ilgi için dikkatlerin bedene yöneltilmesini sağlar. Bunun için “cazibe”ye sıkça vurgu yapılır ve beden hem kaynak hem de araç niteliğiyle belirir (Giet, 2006:73). Beden, özgürleşme yolunda bir numaralı araçtır ve her bireyin, özellikle de her kadının bağımsızlığı ancak beden aracılığıyla gerçekleşir. Bu konuda farkındalık yaratılmalıdır (Giet, 2006:7-8). Ayrıca bedenin özgürleşmesi süreci doğrudan bedeni de hedef almaz, bedene “enstrüman”larla yaklaşılır. Bronzlaşma, spor, moda, imaj, makyaj vb. gibi nesnelere bedeni etki altına alır. Bedenlerini yeniden keşfetme umuduyla kendilerini masajlara, kürlere adayan kadınlara sıkça atıfta bulunmaktadır. Yine, bir kadın için güzellik merkezleri adeta bir “harikalar diyarı” özelliği taşır. Mucizevi güzellik ürünlerine teslim olmak yeterlidir. Kişisel bakım ürünlerine para dökmek aynı zamanda göstergelere de sahip olmak demektir. Ürünleri satın alma telkinleri “kendinle barışık olacaksın” vaadiyle yürür. Hayatın akışı, güzellik merkezlerinden takip edilir, en son moda, ilk güzellik merkezlerinde görücüye çıkar (Baudrillard, 2004:171-172).

En güzel tüketim nesnesi bedendir. Tüketiciler kendilerini tüketim sürecinde aktif görürler ancak postmodern tüketim süreci bedene özne rolünü vermez. Yeniden keşif “fiziksel ve cinsel özgürleşme” biçimi altında gerçekleşir. Keşif ve özgürleşme süreci bedenin etrafını

seçeneklerin sarması şeklinde belirtilmektedir. Burada tam anlamıyla bir “seçenek yanılması” durumundan söz edilebilir. Sağlık, tedavi kültürü, perhiz, gençlik, zariflik, bedenle ilgili çeşitli bakımlar, sonu gelmez rejimler seçenek görüntüsü vermemektedir. Postmodern dönemde aralıksız bir propaganda sürdürülmekte, bize sadece bir bedenimiz olduğu ve onu korumamız gerektiği sürekli hatırlatılmaktadır. Kırılma çok açıktır. İnsanlara yüzyıllar boyu bir bedene sahip olmadıkları ikna yaklaşımından sonra -ki insanların da hiç bir zaman ikna olmadıkları da belirtilmektedir- günümüzde insanlar sistemli olarak keşfedilecek bir bedenleri olduğuna inandırılmaya çalışılıyor. Beden, doğrudan ahlaki ve ideolojik bir misyona sahiptir. Bugün beden, tam anlamıyla ruhun yerini almıştır (Baudrillard, 2004:163). Özgürleşme süreci iki yönlüdür. Bu birbirine karşıt iki yön gibi de belirtilebilir. Bir yandan beden modern anlamda kurulması, bedeni ödüllendirici ilgi süreci, diğer taraftan eşit ve aynı ölçüde dikkate değer bir baskı altına alma sürecidir “Bedenin "özgürleşmesi" her iki yönden de beden ilgi nesnesi olması sonucunu doğurur (Baudrillard, 2004:180-181). Ayrıca “beden kraldır çünkü onun aracılığıyla başkalarına nasıl bir insan olduğumuzu gösterebiliriz; beden köledir çünkü değişken ve yeterince tatmin olmayan arzularımız doğrultusunda uysal ve biçim değiştiren bir cisimdir” (Giet, 2006:7).

Günümüz için beden özgürleşmesi için büyük oranda mesafe alındığını söylemek abartı olmayacaktır. Çünkü, artık cinsel yenilik alanında keşfedilecek ne kaldı? Sorusu yöneltilmektedir. Sınırların aşıldığı tespiti, çoğu kez modern püritanizm ile karşılaştırılarak yapılmaktadır. En uç örnekler dışında klasik anlayışın cinsel "sapkınlık" olarak kabul ettiği şeyler, artık normal karşılanmaktadır. Cinsel deneyimlerde kendini kırbaçlatma, kırbaçtan zevk alma, arzudan dürtüye geçişte kendini bağlatmanın (Zizek, 2003:304,349) arkasında hangi tarihsel ve toplumsal koşulların yattığı sorgulamaya açılmalıdır. Bir başka boyut ise, kadın/erkek dergilerinin pornografıyla ileri boyutta bir kaynaşma içinde olmasıdır (Giet, 2006:126).

Günümüz toplumu için bir pornografi toplumu değerlendirmesi yapılmaktadır (Kahraman, 2005). Bugün görsellik ve cinsellik sınırları aşılmıştır. Bedenin estetiğine kadın dergilerinde vurgu yapılıyor. “Kadınlığın vitrini” olarak görülen göğüsler için “göğüsler yukarı”, “mükemmel, düz bir karına kavuşun”, “herkese uygun çözümler”, “daha hızlı zayıflamak için biyoritminizi keşfedin”, “yaz yaklaşıyor”, fazla kilolarınızdan nasıl kurtulursunuz” bu mesajların sadece bir bölümünü oluşturur. Mesajlara dikkat edilirse cinsel çağrışımlı oldukları görülecektir (Giet, 2006:74). Ayrıca “mükemmel vücutlar”, “seksi göğüsler”, “düz bir karın”, “dik bir popo”, “mücevher gibi ayaklar”, “tüysüz bir beden”e

yönelik senaryo önerileri süreklilik kazanır. Bu senaryolarda, kadınlığın tüm işaretlerini bir arada toplar, sıkılık, esneklik, parlaklık vb. gibi. Ancak, kadın güzelliğinin elde edilmesiya da kendini iyi hissetmek için bu kadar zorluğa ve hazırlığa niye katlanır sorusu anlamlıdır (Giet, 2006:75). 1980'lerde yaşanan "cinsellik patlaması"nın temel dinamiği sorgulanmaktadır. Küreselleşme sürecinin, sekülerleşme ve bireyselleşme sürecini gündelik hayatımıza taşıdığı ileri sürülmektedir. Ayrıca 1980'li yılların hayatımıza kattığı en önemli sözcüklerden biri olarak “özel hayat” belirtilmektedir. Cinsellik ve özel hayat söylemi melez bir yapıyla daha çok özgürleşme ve bireyselleşme söylemi içinde, bilmek isteyen bir otoriteden bağımsız olarak söze dökülmesi olarak ifadesini buldu. İnsanlar büyük bir açlık, büyük bir iştahla cevap vermeye, iç dökmeye gönüllü oldular (Gürbilek, 1998:23).

“Beden psişik olarak sahip olunan, güdümlenen ve tüketilen bu nesnelerin sadece en güzeldir. “Ama temel olan, özgürleşme ve kendini tamamlama sistemi olarak düzenlenen bu narsistik yeniden kuşatmanın aslında, her zaman aynı zamanda etkili, rekabetçi, ekonomik tipte bir yatırım olmasıdır. Böylece "yeniden sahip çıkılan" beden "kapitalist" amaçlara bağlı olarak zaten bir yatırımdır: Başka bir şekilde söylenirse, eğer bedene yatırım yapılıyorsa, bu bedeni karlı kılmak içindir. Bu bedene öznenin özerk ereksellikleri açısından değil, normatif bir haz ve hedonist verimlilik ilkesine, yönlendirilmiş bir üretim ve tüketim toplumunun kodu ve normlarına doğrudan endekslenmiş bir araçsallık zorlamasına göre sahip çıkar. Başka bir şekilde söylenecek olursa beden bir kültür varlığı gibi çekip çevrilir, düzenlenir, sayısız toplumsal statü göstergelerinden biri olarak güdümlenir” (Baudrillard, 2004:166).

Yaşanılan süreçte kadın bedeninin metalaştırılması da eleştiri konusu yapılmaktadır. Modernlik ve onun modası kadın bedenini metalaştırmıştır. Kadın, bedeni ve giysisiyle birlikte nesneleştirici erkek bakışının gözetiminde olmuş, kadın bedeni denetlenen pasif bir varlığa dönüşmüştür. Moda, toplumsal hayata katılmanın, giyimsel disiplin aracı olma özelliğini taşır. Korseler, sutyenler, yürümeyi zorlaştıran etekler kadın bedeni üzerinde bir baskı unsurudur (Çabuklu, 2004:118-119). Cinselliğin parçalı bir şekilde gerçekleştirildiği de ileri sürülmektedir. Postmodern kültür, bedeni, tüketim sürecine aşama aşama hazırlar. İnsan bedeni üzerinde odaklanan “istek ve eğilimler dizisi” postmodern kültürün izlerini taşır. Sürecin başlangıcı toplumun kutsadığı cinselliğin de parçalandığı belirtilir (Sarıbay, 1998:88). Parçalanmış yapı, kişilikler üzerinde de etkisini gösterir. “

Güçlü bir kişiliği olan kimi kadınlar aşırı dikkat çeken bir görünüşe sahiptir. Bu durumdan mücadeleciler bir şekilde yararlanırlar. Oysa, bayağı kabul edilen kızlar pasif bir davranış biçimine sahiptir, kendilerine olan güven eksikliklerini dışarıya gösterdikleri birtakım baştan çıkarıcı işaretlerle telafi etmeye çalışırlar” (Parisoli'den aktaran, Giet, 2006:78).

Postmodern dönemde “özel hayat” kavramıyla birlikte anahtar sözcük, “tercih”dir. Tercihler, hiç olmadığı kadar önemlidir bugün. Estetik için bıçak altına yatmak ya da estetik

ideale boş verip kendini soyutlamak şeklinde olabilir tercihler. Başka bir seçenek, dışarıya kendini kapatan "içi seksi" bir kadın olmayı seçmek. Bir diğer seçenek ise "ateşli anne" olmak şeklinde "kutsallık" ile "cinsellik" itkilerini birleştirmek biçimindedir. Bu bir anlamda cinsel devrimdir. Bu cinsel devrimin de bütünüyle modernite ideolojisinin içinde yer aldığı ve hiç şüphesiz kadın özgürleşmesine yardım isteğiyle bir arada bulunduğu vurgulanır (Giet, 2006:123). Postmodern dönem, bedeni yüz üstü bırakmaz. Özgürleşmeyle misyon tamamlanmış da sayılmaz. Bir şekilde biten, kesintiye uğrayan ilişkilerde bile aslında daha fazla enerji depolanmaktadır. Bir ilişkinin bittiği dönemler, "egoist ve haz düşkünü bir mola" zamanları olarak kabul edilir. Ancak özgürleşmiş beden, kendi başına düşünülemez, basit bir cinsel ilişki aracı olmak yerine duygusal bir ilişkinin de tam ortasında yer alır. İlişkiler yaşanırken cinselliğin araç mı amaç haline mi getirildiği sorgulanmaya açıktır. İlişki içinde cinsellik ve seks yoğun aşk duygularının doğal bir yansıması anlamına mı gelmektedir? Aynı zamanda aşk ve cinselliğin bir de dile dökülmesi vardır. "Seksten konuşmak, özünde aşktan konuşmanın biraz daha yüzüstü bir biçimi" olarak nitelenir (Giet, 2006:114).

Özgürleştirilen bedenin duygu yönünün de göz önünde bulundurulması gerekir. Özgürleştirilen beden, duygudan arınmış değildir ancak içinden geçtiğimiz süreçte "aşkım" diye hitap edilen kişi, derin duygular beslenen kişiden çok cinsellik ve kendisiyle seks yapılan kişi çağrışımı yapmaktadır. "Düzeyleli bir ilişki yaşıyoruz" söylemi de aynı şekilde ilişkinin bilişsel, duyuşsal boyutundan daha çok devinişsel boyutuna referans verir. Düzey'i belirleyen duygular olamaz herhalde. "Birlikte olmak" deyimini de aynı şekilde doğrudan cinsel deneyimi karşılamaktadır.

Sonuç Yerine

Bedenin tüketim nesnesi olması, postmodern dönemin bedeni yeniden inşa etmesiyle gerçekleşmiştir. Postmodern dönemin tüketim nesnesi beden, tüketirken tükenen bedene göndermede bulunur. Bedenin tüketim nesnesi olması, modern dönemin bedene yönelik kültürel kodlarının değişmesiyle gerçekleşmiştir. Modern dönem de, postmodern dönem de bedeni disipline etme amacını taşımaktadır. Ancak modern dönem, bedenleri üretim için canlı tutmayı hedeflerken, postmodern dönem, tüketim yönünde kullanılmaktadır. Postmodern dönem, modern dönemin püritan ahlakı yerine postmodern etiği yerleştirmekte ve bedeni bir hareket alanı olarak görmektedir. Fitness, formda olmak bir toplumsal sorumluluk halini almıştır ve sıkı bir vücuda sahip olmak amaçlanır. Ayrıca üretmek, kendini anlamlı hissetmek için yeterli olabiliyorken yeni dönemde hazzın, tatminin kaynağı dışsallıkta aranmaktadır. Tüketerek kendini iyi hissetme, içsel tatminde değil dışarıda aranmaktadır. Postmodern

dönemin bireyi, tükettikçe daha da tüketmek ister, anlık hazlara odaklıdır. Postmodern dönemde cinselliğin kendisi de yaşamın bir parçası olmuştur. Cinsellik, gündelik hayatın içinde sıradanlaşmıştır. Dilde de bu sıradanlık gözlenebilmektedir ve çok rahatlıkla başkalarına gece hayatının nasıl olduğu sorusu yöneltilenmektedir. Ayrıca, toplumsal ilişkilerin aksayan yanlarında başkalarına yöneltilen rahatsızlıklar cinsel hayattaki düzensizliklere atfedilebilmektedir. Postmodern dönemde bireyler, kendilerinin rehberi ve öğretmenidir. Bugün artık herkes özgürdür ancak özgürlük, ancak kuşatılmış özgürlük adaları içinde mümkün olabilir. Postmodern tüketim kültürünün izin verdiği ölçüde serbest hareket edilebilir. Bedenin uygunluğu/fitness ulaşılabilecek bir hedef değildir ve kişinin bütün cesaretiyle "işte başardım" diyebileceği hiçbir an gerçekleşmeyecektir. Fitness haline gelememenin eksikliği/ezikliği sürüp gidecektir. Bauman'ın deyişiyle, gerçek form (fitness) hedefi, kendisini kovalayandan ebediyen kaçabilir; sonuçta zirveden öteye tırmanılacak yer yoktur ve artık gittikçe aşağıya doğru inilir. Bugün artık beden tartışmasız olarak bir özel mülktür ve bunun bakımı sahibine kalan bir şeydir. Artık bahçede biten yabancı otların sorumluluğu kişinin kendisindedir. Suçlanabilecek de kimse yoktur, bunun için kontrol elden bırakılmamalı ancak kontrol etmemiz gereken de yine kendimizdir.

KAYNAKÇA

- AHISKA, Meltem; Zafer YENAL (2006), *Aradığınız Kişiye Şu An Ulaşılamıyor-Türkiye'de Hayat Tarzı Temsilleri 1980-2005*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul.
- BAUDRILLARD, Jean (2004), *Tüketim Toplumu*, (Çev. Hazal DELİÇAYLI-Ferda KESKİN), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BAUDRILLARD, Jean (2006), *Amerika*, (Çev. Yaşar Avunç), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt (1999), *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, (Çev. Ümit ÖKTEM), Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt (2001), *Parçalanmış Hayat*, (Çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt (2005), *Bireyselleşmiş Toplum*, (Çev. Yavuz Alogan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BOCOCK, Robert (1997), *Tüketim*, (Çev. İrem KUTLUK), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- ÇABUKLU, Yaşar (2004), *Toplumsalın Sınırında Beden*, Kanat Yayınları, İstanbul.
- DUBY, Georges (1992), *Batı'da Aşk ve Cinsellik*, (Çev. Ayşen Gör), İletişim Yayınları, İstanbul.
- FOUCAULT, Michel (1993a), *Cinselliğin Tarihi I*, (Çev. Hülya Tufan), Afa Yayınları, İstanbul.

- FOUCAULT, Michel (1993b), *Cinselliğin Tarihi I*, (Çev. Hülya Tufan), Afa Yayınları, İstanbul.
- GIET, Sylvette (2006), *Özgürleşin! Bu Bir Emirdir*, (Çev. İdil Engindeniz), Dharma Yayınları, İstanbul.
- GÜRBİLEK, Nurdan (1998), *Vitrinde Yaşamak*, Metis Yayınları, İstanbul.
- HARVEY, David (2007), *Umut Mekanları*, (Çev. Zeynep Gambetti), Metis Yayınları, İstanbul.
- ILLICH, Ivan (2006), *Tüketim Köleliği*, (Çev. Mesut Kardeşahin), Pınar Yayınları, İstanbul.
- KAHRAMAN, Hasan Bülent (2005), *Cinsellik Görsellik Pornografi*, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- LEFEBVRE, Henri (1998), *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, (Çev. Işın Gürbüz), Metis Yayınları, İstanbul.
- SARIBAY, Ali Yaşar (1998), “Cinsellik, Kutsallık ve Kimlik: Toplumsal Düzenin Bedensel İnşası”, içinde *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik*, Asa Kitabevi, Bursa.
- SENNETT, Richard (2008), *Karakter Aşınması -Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Yaşamı Üzerindeki Etkileri-*, (Çev. Barış Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- SOT; Michel (1992), “Hristiyan Evliliğinin Oluşum Süreci”, (der.) Georges DUBY, *Batı'da Aşk ve Cinsellik*, (Çev. Ayşen Gör), İletişim Yayınları, İstanbul.
- TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜĞÜ (2006), TDK Yayınları Ankara.
- WEBER, Max (1997), *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, (Çev. Zeynep Gürata), Hil Yayın, İstanbul.
- YUMUL, Arus (2000), “Bitmemiş Bir Proje Olarak Beden”, *Toplum ve Bilim* sayı: 84, Bahar, ss.37-50.
- ZİJDERVELD, Anton (2007), *Sahnelik Toplum*, (Çev. Kadir Canatan), Pınar Yayınları, İstanbul.
- ZİZEK, Slavoj (2003), *Gıdıklanan Özne*, (Çev. Şamil Can), Epos Yayınevi, Ankara.